

szabadult egészen a régi proletár-ideológiától. Nem panaszkodik hát, nem árul el semmit érzelmi reakcióból. Ha mégis elkerülhetetlenül megköveteli az igazmondás, hogy az éhség, munkanélküliség, megaláztatás eseményeiről közlést tegyen, arra rendkívül vigyáz, hogy legalább az elbeszélőnek hangját semmiféle szentimentális ellágyulás, remegés, hangsúlyozás ne fátyolozza vagy színezzé. Igen fontos volt neki a külszín: ő már túl van mindenen és legalább is most már nincs meghatva semmitől. Őt ne sajnálja senki! A Kassák impassibilité-jának úgy hiszem ez a merőben proletár pszichózis az alapja. A „proletár” író és a „bourgeois” mumusközönség kiegyensúlyozatlan, félszeg (legalább is az íróra nézve félszeg), kényesen komplikált és valószínűen csak fiktív viszonyából kovácsolódott Kassák érdekes stílusa és attitude-páncólja, az érzelmiség-absztinencia, már azért is, mert ez bizonyos fokig természetesen következik a dacos és puritán érzelmi tilalomból. Kassák természetesen tartózkodik minden irodalmi *kiéltéstől*. Önéletrírásának egyetlen momentumát se fogja meg külön, mint önmagában való érdekességét vagy artisztikumot. Milieu, ember, gondolat szorosan odatapadnak, történelmi hűséggel, tehát teljesen akcidentálisan, Kassák élethű, tehát szintén akcidentális életéhez. Általában semmiféle szükségszerűséget nem akar a teljesen esetleges esemény- és megfigyelés-sorozatból kihangsúlyozni Kassák. És talán ez is a lényege az ő antiliterárizmusának. Nincs kitérés pszichológiai tanulmányra vagy milieu leírására; emberek, környezetek fölvetődnek, amerre Kassák élete jár — és a következő pillanatban, íróilag kihasználatlanul, el is tűnnek. Esetleg harminc-negyven lappal és kétszáz kilométerrel később újra megjelennek Kassák megkomponálatlan életében.

De: Kassák író és művész. Nála minden irodalomellenes lázadás, minden életszerű esetlegesség, minden menekülés az esztétikum, kompozíció, lélektani szükségszerűség és érzelmi állásfoglalás elől: úgy tűnik föl, mint egy érdekes és új regénystílus kísérlete. Az el-elsüllyedő motívumok, konokul szűkszavú jelzők, hallgatag, visszafojtott, lassú mondatok létrehoztak egy irodalmi impassible-stílust és regénykompozíció-kísérletet. Akárminek nevezzük ezt az „érzékletlenséget”, mindenesetre egy, olyan írói stílust és komplikált attitude-öt képvisel Kassák önéletrajza, amelynek genezise csak a legmaibb, vajudó, chaotikus kor méhében folyhatott le. És még egy momentum fontos, amit majd későbbi disszertációk kinyomozhatnak: az önéletrajz egyúttal magyarázatát adja annak is, hogy miért lett Kassák olyan íróvá, amilyenné lett, — a borzalmak, pszichiatría és forradalom énekesévé. Életének máglyáin lobogva ég az emésztő tűz.

(Budapest.)

Faludi János.

A PONYVA MAMMUTHJA.

A *Széphalom* tavalyi éviolyamának (1927 : 105) Visszhang-rovatában idéztük Szekfi Gyula egyik kritikájából azt a részletet, amelyben a következőket mondja Sebestyén Gyulának *Gesta Hungarorum* című „eposzáról”: „... csinált népiesség, izléstelen invenció és alantas felfogás dolgában a modern ponyva-irodalom termékeit is fölülmulja. Esetlen fordulataiból, a szög mellé találó jellemzéseiből igen mulatságos gyűjteményt lehetne összeállítani, ha nem volna inkább szomorú az intellektuális eltévelyedés, az önkritika teljes hiánya, mely a szerzővel

a ponyva e mammutját, még hozzá kitűnő nyomdában, gondos külsőben kiállította". Sebestyén Gyula becsületsértési pört indított a kritika szerzője ellen. A bíróság két ízben jogosnak találta a kritikát, legfelsőbb fokon azonban elítélte Székfi Gyulát. Az ítélethez, amely méltán hívta föl a tudományos és irodalmi körök figyelmét, a *Pesti Hírlap* (jún. 1.) a következő kommentárt fűzte:

A Kúria indokolása szerint a bíráló túllépte a jogos kritika határát, amikor a *Magyar Tudományos Akadémia egy tagjának könyvéről mint ponyvairodalomról* emlékezett meg . . . Félünk tőle, hogy a magyar legfelső bíróság ítélete veszedelmes gyakorlatnak lehet a kiindulópontja . . . A személynél nem lehet azt állítani, hogy ezüst kanalat lopott, vagy undorító, kellemetlen írást. A munkáról azonban igen is meg lehet mondani a legrosszabbat, még akkor is, ha ez a szerző érzékenységet vérig sérti. Ha valaki a nyilvánosság elé lépett, és a nyilvános elismerés babérrá pályázik, legyen elég legény ahhoz, hogy a kritikát állja. Elismerjük, egy akadémikus számára nem jelent kellemes meglepetést az, ha a kritikamondásra illetékes tudóstársa azt állítja róla, hogy *könyve a ponyvára való*. Ez a kemény megállapítás azonban — még ha sértőnek találjuk is — nem a szerzőre, hanem a szerzeményre vonatkozik. A kritikusknak pedig megvan az a joga, hogy magáról az alkotásról a legszigorúbb elítélés hangján vélekedjék és azt tetszése és meggyőződése szerint agyoncsepülje. Ha nem adjuk meg neki azt a jogot, akkor már baj van a kritika szabadságával. A bíróság pedig hiába ítéli el a kritikust. Ezzel még nem döntötte el, hogy a dolog érdemében nem a kritikusk volt-e igaz.

Ez a kommentár nem szorul kommentárra és a bölcs eleget érthet belőle. A siralmas fércmű, amely már-már nemzeti veszedelemként terjeszti a dilettáns és narv eposzírás divatját, kritika helyett ítélje el önmagát. Ime egy részlet a tragikomikus verselményből:

A magyar hősmondák utolsó regőse [= Sebestyén Gyula]

Élő tanúja volt eme szép időknek.

Táltos tudománnyal ördögöt is űző

Őseiről neki lelkiekben maradt

Némi öröksége

Amint a lelke már réülésig *izgult*,

A miniszterelnök meghívóját hozták.

Külön *küldönc* hozta olyan izenettel,

Hogy a honfoglalás mondaköltészetét

Kutató tudós majd azon az estélyen

Okvetlen ott legyen

A tudós megjelent. Mikor a csillárok

Vakító fényében otthonosan mozgó

Idegenek között már tájékozódott,

Elmondott egy pogány ráolvasó ígét

S a diplomatáknak — *anélkül, hogy bárki*

Észrevette volna — eltűnt frakkja, inge

S a homlokán mindnek két csutak-szarv nőtt ki.

Ekkor *kiderült*, hogy Bárány Dezső
Miniszterelnökkel egy *főördög* beszél.
És angolul beszél.

Nem zavarjuk a kitünő tudóst álmában, ahol csutakszarvas diplomatákkal és fő-főördögökkel értekeznek. Csak annyit jegyzünk meg, hogy az akadémiai tagság nem tehetség-konzerváló intézmény és hogy a prózai tudomány érdemes nap-számossai ezzel a tagsággal nem kaptak szabadjegyet a költészet birodalmába.

Az Akadémia pedig semmivel sem szolgált rá arra, hogy tekintélyét bírói ítéletekben formulázzák meg és hogy tagjainak munkáitairól becsületsértési pörök diszkusszióiból értesüljön. Széchenyi Magyar Tudományos Akadémiájának nevet hagyjuk ki a naiv fűzfapoéták kisedő játékaiból.

(Budapest.)

Garázdá Péter.

LIHEGŐ ERDŐK.

(FODOR JÓZSEF VERSKÖTETE.)

Ez a fiatal költő, aki valahonnan Erdélyből került Budapest környetére, szinte legtisztább kikristályosodása annak a hatalmas és őszinte természet-kultusznak, mely letaszítva az elkalmárosodott civilizációt a bitort trónról, önfeledt kétségbeeséssel hódol a főszabadító erdők és virányok nagyszerűségének. Képei, mintha valami ősemlekezésből táplálkoznának, szinte túláradó bőséggel buggyannak ki belőle, hogy mindent, ami benne még spirituális, esetleg misztikus, át meg átítassák a természet konkretizmusával. A gomolygó fellegetektől az utolsó csiráig mindent magával hozott „falujából”, hogy ne szentségtelenítse be költészetét azokkal a formákkal és víziókkal, melyek a város közvetlen közelségének esetleg szűkszerű eredményei lehetnének.

Kétségkívül üdítőleg hat ránk ez a nagy imádat, amellyel Fodor a természetben csüng, különösen a kollektív líra megteremtésének kísérletezői után, de egy bizonyos fokon túl, a pikurális pompázások ellenére is, valahogyan egyoldalúnak érezzük ezt a költészetet. Kikapcsolódik mindenből, ami a ma emberének legegyszerűbb problémája, hogy zavartalanul robbantsa ki magából eksztázisát, melynek öncélúsága mögül csak itt-ott csillan ki az egyetemesség gondolata. Fodor semmiről sem akar tudni, ami a legnyugtalanabb képzelgésekre ragadtatja azokat, akik nem tudnak egy isteni gesztussal napirendre térni a dolgok khaotikus törvényszerűsége fölött. Minden sorát teletüzdelt villanásszerű látomásokkal, mintha így akarná saját magát narkotizálni. Képei plasztikusak s néha szinte megdöbbennek az olvasót, a túlsúlyosság azonban sokszor bántó s egy-egy verse valamilyen barokk-szoborra emlékeztet, melyen a ciráda, a díszítés elnyomja a főmotívumot. Mindent lát, lát s mert száműzte világából mindazt, ami a szabad természet mellett már szintén szerves része a ma emberének, a szakadatlan fa-, szőlő-, virág-, avar-, búzaföld- stb. hasonlatok, melyek minden versét csordulásig telítik, egy ilyen summás kötetben keresztül unalmasakká válnak. Fodorban az összabadság nem tud paganizmusná tüzesedni, sokkal individuálisabb, semhogy valami nagy etikus egység tudna belőle kisarjadni. A vers nála tökéletesen öncélú s a gondolat kötelező ereje valósággal birkózik a költő csapongó s mégis eléggé egy területen működő fantáziájával.